

ZAJEDNIČKA BEZBEDNOSNA ODBRAMBENA POLITIKA EVROPSKE UNIJE I NATO

Rad predstavlja strukturnu analizu saradnje kolektiviteta NATO i EU, koji predstavljaju garante spoljne bezbednosne politike kako u regionu tako i u svetu. S tim u vezi je sagledan hipotetički diskurs u odnosima EU sa NATO, koji je označavao početak osamostaljivanja svakog saveza ponaosob u bezbednosnom smislu. Samostalan pristup bi se odrazio i na kredibilitet svakog kolektiviteta ponaosob, što u krajnjem vodi ka smanjenju investicionih potencijala. Polazi se od sagledavanja alternativnog prikaza mogućih opcija da se jasnije sagledaju odnosi EU i NATO, kojima se kroz „fino prilagođavanje“ proklamuje potreba za integracijom i da se na pragmatičan i racionalan način prihvati politička i ekonomska realnost u ostvarivanju interesa. U radu je intencija na Zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici EU i kritičkom sagledavanju odnosa EU i NATO, te predstavljanju najznačajnijih sporazuma između dva kolektiviteta uz pomoć kojih se premošćava jaz u podeljenosti političkog i interesnog opredeljenja njenih vodećih članica.

Ključne reči: EU, NATO, integracije, indentitet, bezbednost, odbrambena politika

1. Uvod

Procesi političkih reformi unutar Evropske unije (EU), pored ostalih uzroka nametnuti su i novom geopolitičkom situacijom na prostoru Balkana, ali i aktuelnom promenom bezbednosnih izazova i rizika sa kojima se suočavaju njene članice. U ovako, veoma složenom strateškom okruženju, kao u slučaju Evropske unije, učesnici (zemlje koje teže članstvu) nikada ne mogu biti sigurni u dugoročni efekat određenog institucionalnog izbora „za“ ili „protiv“ članstva. Unija od svog nastajanja teži da proklamuje evropske integracije kao mirovni projekat koji bi obuhvatao političku i ekonomsku saradnju, koja je mnogo kompleksnija

* Dr Hatidža Beriša, Ministarstvo odbrane, Vojna akademija, Beograd, e-mail: hatidza.berisa@mod.gov.rs

unutar Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP) Evropske unije¹. Skoro da nijedan projekat integracije na evropskom nivou nije imao tako trnovit put razvoja i toliko dug inicijalni period kao što ga je imala spoljna i bezbednosna politika Unije. Svojevrsno priznanje uspešnosti evropskog projekta usledilo je 2012. godine dodeljivanjem Nobelove nagrade za mir Evropskoj uniji, kada je naročito zapaženo aktivno učešće Unije u procesu pomirenja među evropskim državama nakon Drugog svetskog rata. Evropska unija kao uspešan model bezbednosne zajednice poseduje kapacitet za integraciju i saradnju, proklamuje jedinstvenost, ali i političku, vojnu i ekonomsku međuzavisnost njenih članica. Stvaranje održive bezbednosne zajednice i usvajanje niza zajedničkih vrednosti, normi, pravila i načela, predstavljaju njenu osnovu za funkcionisanje.

Posebna pažnja usmerena je na saradnju kolektiviteta NATO i EU, koji predstavljaju garante spoljne bezbednosne politike kako u regionu tako i u svetu. S tim u vezi je hipotetički sagledan diskurs u odnosima EU sa NATO, koji je označavao početak osamostaljivanja svakog saveza ponaosob u bezbednosnom smislu. Samostalan pristup bi se verovatno odrazio i na kredibilitet svakog kolektiviteta ponaosob, što bi u tom slučaju vodilo ka smanjenju investicionih potencijala i, svakako, ostvarivanju interesa.

Intencija je na ZBOP EU i kritičkom sagledavanju odnosa EU i NATO, te predstavljanju najznačajnijih sporazuma između dva kolektiviteta uz pomoć kojih se premošćava jaz u podeljenosti političkog i interesnog opredeljenja njenih vodećih članica (Nemačke, Francuske i Velike Britanije). Sam odnos i saradnja u Zajedničkoj bezbednosnoj odbrambenoj politici EU sa NATO bi na artikulisaniji način označio budući pravac razvoja istih, radi prevazilaženja nesuglasica iz prošlosti. Zaokret u bezbednosnoj odbrambenoj politici Evropske unije i njeno mesto u novom strateškom konceptu NATO naznačava evoluciju u odnosima ZBOP EU i NATO. Kratak osvrt u radu je dat i na nove tendencije u odnosima EU i NATO, što bi omogućilo lakše razumevanje aktuelnih procesa koji se dešavaju između dva saveza i sagledavanje potrebe za jačanjem i zaštitom interesno-investicionog potencijala bezbednosti oba saveza.

¹ ZBOP (Common Security and Defence Policy – CSDP) je, kao deo Zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU, uspostavljena 1999. u cilju afirmacije uloge EU kao važnog globalnog faktora, sa prepoznatljivom spoljnom politikom i civilno-vojnim resursima za upravljanje krizama i održavanje međunarodnog mira i bezbednosti. Prvobitni naziv Evropska bezbednosna i odbrambena politika (EBOP) promenjen je u ZBOP nakon stupanja na snagu Lisabonskog sporazuma, 1. 12. 2009.godine. Bezbednosna strategija EU iz 2003. godine potvrđuje posvećenost EU svetskom poretku zasnovanom na efektivnom multilateralizmu i međunarodnom pravu, te ostvarivanju ciljeva kroz multilateralnu saradnju sa međunarodnim organizacijama i kroz partnerstva sa ključnim akterima.

2. Odnos ZBOP EU i NATO

Uporedo sa postepenim formiranjem struktura i dostizanjem sposobnosti za razvoj Evropske bezbednosne i odbrambene politike (EBOP), NATO je u više navrata pozdravio uspostavljanje evropskog bezbednosnog identiteta. U strateškim dokumentima NATO i deklaracijama donetim na najvišim nivoima, izneta su uveravanja da evropska politika odbrane doprinosi uvećanju kapaciteta Alijanse za dostizanje svetskog mira i bezbednosti. Sam početak odnosa između EU i NATO i veća izgradnja nastupila je kao logičan sled događaja posle osnivanja EU. Prvenstveno je razvoj navedenih odnosa bio u oblasti ekonomije i tržišta, da bi NATO težio u razvoju u sferi odbrane i bezbednosti, što je i bio osnov za interese i aktivnosti dve snažne organizacije. Razlog ovakvog pristupa ležao je u prostoj činjenici da ih većinom čine iste države članice. Međutim, sam početak u oblasti bezbednosti bio je donekle konfuzan i neko vreme je tekao prilično sporo zbog toga što se EU nije deklarirala kao samostalni subjekt evropske bezbednosti i odbrane. Neophodno je bilo umesto toga uspostaviti politički okvir za saradnju članica u oblasti spoljne i bezbednosne politike (ZSBP).

Lutanje EU za sopstvenim identitetom je dovelo do uspostavljanja i izgradnje zajedničkog evropskog identiteta bezbednosti i odbrane. Stoga se pristupilo revitalizaciji uloge i sposobnosti same EU sa osloncem na NATO, što je podržano od strane NATO (SAD i drugih članica koje nisu članice EU). Kao razlog novog poimanja je i činjenica da su brojni činioци međunarodnih odnosa i bezbednosti promenjeni u odnosu na vreme kada je EU i nastajala. Jedna od bitnih promena na evropskoj i globalnoj sceni posle hladnog rata s aspekta bezbednosti je bilo njeno izrastanje u snažnog političko-bezbednosnog subjekta.

Nastojanje članica EU, od Mastrohstskog ugovora 1992. godine, da ojačaju sopstvene bezbednosne kapacitete kako bi ista postala relevantniji i samostalniji akter u pitanjima evropske bezbednosti, pratila su i razna ograničenja i nedostaci. Potpuna nespremnost za ozbiljnije uključivanje u rešavanje bezbednosnih kriza u Evropi, koje su izbile prvih godina poslednje decenije prošlog veka, bile su više puta predmet rasprava, pa i kritika na najvišim nivoima u NATO. Najartikulisanije su, svakako, bile članice Saveza koje nisu članice EU pod posrednim uticajem od strane SAD, a odnosile su se na smanjenje vojnih budžeta država članica EU i ulaganje u opremanje i modernizaciju vojnih snaga i doprinos NATO. S druge strane, EU je svoje nezadovoljstvo izražavala uglavnom na ograničenja u pogledu samostalnosti, oko čega su se i složile neke od članica težeći snažnijem razvoju (Francuska, Italija, Španija i Nemačka). Naime, politički subjekti same EU zahtevali su veće učešće i značajniju ulogu na međunarodnoj sceni, što je posebno značajno jer ovo uključuje i zemlje koje su bile manje entuzijastične po pitanju ZBOP, kao što su Velika Britanija i Poljska. U krajnjem, EU je svoj fragilitet po svaku cenu želela izbeći kroz jačanje vojnih potencijala, jer je i sama lider u razvojnoj sposobnosti nevojnih sredstva za upravljanje krizama.

Navedena razvojna sredstva u kojima EU predstavlja lidera su: razvojna pomoć, humanitarna pomoć, pravno savetovanje, reforma lokalnih vlasti.

Unija kao najveći donator razvojne pomoći u svetu teži da to kapitalizuje kako bi ojačala jedinstvenu poziciju na međunarodnoj sceni. U svojoj nameri da bude ravnopravna sa NATO, Unija proaktivnom ulogom nastoji da kapitalizuje kombinaciju meke i tvrde moći, odnosno vojnih i nevojnih sredstava u upravljanju krizama. Ova tvrdnja je potkrepljena činjenicom da Unija ima zajednički konsenzus vodećih članica, što je naročito značajno za njeno preventivno delovanje pre izbivanja same krize, jer se tradicionalna vojna sila pokazuje kao potpuno neadekvatna prilikom njihovog rešavanja. Dokaz je i evolucija EU manifestovana kroz novine koje Lisabonski ugovor donosi u oblasti zajedničke bezbednosne i odbrambene politike, kao i promene u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike, što je svakako pomak u shvatanju uloge koju EU teži da ima na međunarodnoj sceni. Naime, Lisabonskim ugovorom se predviđaju i mere koje će Uniju učiniti jačom u spoljnoj politici, koja će joj obezbediti sredstva za efikasnije akcije.

Ipak, sama ideja o formiranju evropskog bezbednosnog identiteta krajem prošlog veka izazivala je podozrenje od strane Sjedinjenih Američkih Država. U početku, SAD su u EBOP videli nameru Francuske da uruši značaj i sposobnosti NATO. Visoki američki zvaničnici su insistirali na kontinuitetu bezbednosne saradnje NATO i EU, zaštititi statusa država NATO koje nisu članice EU, kao i na sprečavanju dupliranja kapaciteta obe organizacije.

Širok spektar civilnih sposobnosti koje poseduje EU, a odnose se na angažovanje policijskih snaga, eksperata iz carinskih službi, pravnih stručnjaka i ostalih eksperata koji pomažu u izgradnji institucija države, predstavlja komparativnu prednost u odnosu na NATO. Ipak, ovi kapaciteti su apsolutno komplementarni sa velikom vojnom snagom koja stoji iza Alijanse i zajedno predstavljaju uspešnu kombinaciju instrumenata upotrebljenih za dostizanje mira i stabilnosti u kriznim područjima.

Radi obezbeđenja koherentnosti u zajedničkim naporima da se sposobnosti povećaju, od 2003. godine funkcioniše i Grupa NATO-EU za razvoj sposobnosti. Delokrug rada ove grupe odnosi se na identifikovanje nedostataka u borbi protiv improvizovanih eksplozivnih naprava kao i medicinske podrške operacijama. Navedena grupa ima važnu ulogu u obezbeđivanju transparentnosti i komplementarnosti između koncepta NATO „smart defence“ i inicijative EU „pooling&sharing“², koje se odnose na zajedničko udruživanje i korišćenje vojnih resursa. Takođe, značajna saradnja Alijanse i EU postoji u oblastima od zajedničkog interesa, kao što su: borba protiv terorizma, sprečavanje širenja oružja za masovno uništenje, zaštita od atomskih, bioloških, hemijskih i radioloških napada i odgovor na civilne vanredne situacije.

² http://www.nato.int/cps/natolive/topics_49217.htm (29. 10. 2014).

Bez obzira na dobro uspostavljene pravne okvire za saradnju, aktuelni odnos NATO i EU je opterećen nerazjašnjenim pitanjima na strateškom nivou. Osnovna nedoumica se odnosi na mogućnost podele nadležnosti obe organizacije, uzimajući u obzir delimično različite resurse kojima raspolažu.³

Međutim, dve važne članice Alijanse, SAD i Turska, i dalje su sa rezervom gledale na intenzivne procese dogovora oko pristupa EU sredstvima i kapacitetima NATO. Dok je protivljenje Turske bilo sračunato više na uspeh njene kandidature za članstvo u EU⁴, mnogo ozbiljnija bila je rezervisanost SAD. Veliki problem u navedenim odnosima predstavlja protivljenje Turske da NATO zaključi sporazum o razmeni poverljivih informacija sa EU. Turska obrazlaže svoj stav činjenicom da Kipar, kao članica EU, blokira njeno učešće u radu Evropske odbrambene agencije, kao i angažovanje u Zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici EU, što je razlog da ne razmenjuju klasifikovane podatke sa ovom organizacijom. Navedeno pitanje je kulminiralo na poslednjem Samitu NATO u Čikagu 2012. godine, kada je Turska stavila veto na učešće predstavnika EU u ulozi posmatrača, a kao uslov za prisustvo EU tražila i učešće predstavnika Organizacije za islamsku saradnju.

Glavnu dilemu Sjedinjenih Američkih Država i nekih članica NATO predstavlja sve veća podrška inicijativi da se uspostavi komanda EU za operativno planiranje. Zagovornici ove ideje smatraju da bi se odvojenom komandom povećala efikasnost i delotvornost operacija vođenih od strane EU. Protivnici pak ističu da bi ova struktura predstavljala dupliranje kapaciteta NATO i EU, jer je skoro svaka NATO operacija uključivala i određene elemente civilnih snaga kojima su na raspolaganju bili i operativni resursi NATO.

3. Relacijski odnos EU i NATO

Uprkos navedenim strepnjama, politički dijalog između NATO i EU je išao uzlaznom putanjom i rezultirao započinjanjem institucionalne saradnje kroz utvrđivanje modaliteta za međusobne konsultacije. Ovi razgovori doprineli su definisanju pravaca saradnje na kojima se zasniva međusobni odnos, a koji su pretočeni u Deklaraciju EU i NATO o EBOP iz 2002. godine. Deklaracija predviđa upotrebu kapaciteta za planiranje NATO od strane EU za sopstvene vojne operacije, kao i potvrdu političkih principa njihovog strateškog partnerstva: zajedničke konsultacije, jednakost i poštovanje autonomnosti procesa donošenja

³ Ipak, iskustvo je pokazalo da savremeni rizici i pretnje onemogućavaju striktnu raspodelu uloga, a željeno stanje moguće je postići samo primenom sveobuhvatnog pristupa u kriznim situacijama. EU je pokazala da ima kapacitete neophodne za stabilizaciju i rekonstrukciju žarišta, dok NATO ostaje primarno vojna sila spremna da reaguje u kratkim rokovima.

⁴ Missiroli B. A. (2002): „Turkey and EU/NATO Cooperation“, Security Dialogue No 33, March 2002, 9-26.

odluka u NATO i EU, poštovanje interesa država članica NATO i EU, uvažavanje principa Povelje Ujedinjenih nacija, transparentan i podsticajan razvoj vojnih sposobnosti koje su zajedničke za obe organizacije.

Da bi se upotpunila slika i razumevanje strateških izuzetno važnih ali složenih odnosa EU i NATO, neophodno je obuhvatiti odnose između EU i SAD u kojima suštinski i leži ključ evroatlantskih odnosa. Danas, kada EU i SAD predstavljaju najrazvijeniji deo sveta, to ih obavezuje da imaju najveću odgovornost i nose najveći teret očuvanja svetskog mira. Zajednički osnov saradnje za EU i NATO stoji u činjenici da je evroatlantska bezbednost nedeljiva. Postavljeni su njeni temelji koje čine: demokratija, sloboda, liberalna ekonomija i ljudska prava, na čemu i insistiraju. Međutim, da se bezbednost ne tretira isto sa obe strane Atlantika, govore različitosti primene bezbednosnih mera koje se preduzimaju na sopstvenoj teritoriji. Slična percepcija pretnji sopstvenoj bezbednosti rađa nove interese i sa zajedničkim nastupom u očuvanju bezbednosti sa obe strane Atlantika. Ovo doprinosi boljem razumevanju i spremnosti na saradnju. Zajednički odgovori takvim pretnjama kroz bezbednosnu integrisanost stoje u činjenici da asimetrija sposobnosti kolektiviteta EU i NATO i nije dobra za međusobne odnose.

Izuzimajući NATO i njegovo posredstvo za unapređivanje saradnje, pristupilo se determinisanju i razumevanju bezbednosti od strane Evrope, što se manifestovalo kroz kontinuirani niz pokušaja za unapređivanje stabilnosti zajednice. Evropska unija primenom Zajedničke bezbednosne odbrambene politike (u daljem ZBOP) usmerava na zajednički pristup, dajući joj integrativnu dimenziju na jednoj strani, dok na drugoj, problemski osvrt postavlja u zoni državnog suvereniteta i potrebu za prevazilaženje tradicionalističkog shvatanja bezbednosti. Samim tim, EU kroz ZBOP u odnosu na NATO bi posedovala i veći bezbednosni potencijal i uticaj, kako na regionalnom, tako i na globalnom nivou. Dalji razvoj i način funcionisanja kao i osnovne karakteristike odnosa u oblasti bezbednosti i odbrane između EU i NATO u budućnosti će se zasnivati na „zajedničkim vrednostima“ i interesima sa namerom da iste nametnu i drugima.

Značajniji napredak u odnosima osetio se nakon 2007. godine nakon višegodišnjih kontinuiranih političko-diplomatskih napora, gde dolazi dolazi do intenziviranja i širenja saradnje dve organizacije i konkretizovanje iste u tekućim operacijama i misijama (Avganistan, Irak, Afrika) i otvorenosti, odnosno izbalansiranom stratejskom partnerstvu.⁵

Posle određenih oscilacija u odnosima EU i SAD, kao posledice razlika u pristupu borbi protiv „međunarodnog“ terorizma, oružja za masovno uništavanje i nestabilnih režima, politički odnosi dve strane su vrlo brzo obnovljeni. EU danas pruža jasnu političku podršku SAD u odgovorima na aktuelne bezbednosne izazove u svetu, a vojne snage gotovo svih članica Unije neposredno

⁵ European Security and Defence Policy: the first ten years (1999-2009), 2010, 157-165.

učestvuju, zajedno sa vojskom SAD u operacijama protiv transnacionalnog terorizma u Avganistanu.

4. Institucionalizacionalni razvoj odnosa ZBOP EU i NATO

Dugoročna evolucija ka zajedničkom suverenitetu u formi „sve većeg jedinstva“, koji je počeo sa evropskim projektom pre više od šest decenija, izgleda da je došlo do zastoja – kako su države članice težile svojim usko definisanim nacionalnim interesima. Za Sjedinjene Američke Države, najbližeg saveznika Unije, Evropa je od nezadovoljavajućeg partnera u rešavanju globalnih izazova pretila da i sama postane jedan od izazova. Sumirajući postignute rezultate na spoljno-političkom planu, bilo je malo napretka u razvoju mnogo hvaljenog „strateškog partnerstva“ sa novim svetskim silama.

Nakon nekoliko godina upornog i zajedničkog rada institucija i članica, EU je razvila sposobnosti za preduzimanje misija i operacija upravljanja krizama i konkretan uticaj u evropskoj bezbednosti koji se odnosi na pitanja međunarodnog mira i bezbednosti. U ključne elemente bezbednosnih sposobnosti EU, uspostavljene u naredne tri godine od usvajanja novog Ugovora Unije u Nici, spadaju: Evropska politika bezbednosti i odbrane, institucije nadležne za njenu realizaciju, Strategija evropske bezbednosti i snage (vojni i civilni kapaciteti) na raspolaganju EU za realizaciju misija i operacija upravljanja krizama u okviru EBOP. Da je EBOP postigla za kratko vreme uspeh i osnažila progresivan razvoj Unije, i u drugim oblastima je za istu predstavljao novi impuls evropskom entuzijazmu za jačanje EU sa institucionalno-pravnog aspekta. To je već 2004. godine rezultiralo usvajanjem predloga Ustava za Evropu.⁶

Zato je za izgradnju i razvoj ZBOP EU važno ponovo napomenuti Britansko-francuski samit u Sent Malou (3–4. decembra 1998. godine). Rezultat navedenog samita je Deklaracija o uspostavljanju zajedničkih vojno-bezbednosnih sposobnosti u okviru EU⁷, koju su tada potpisali britanski premijer Toni Bler (Tony Blair) i francuski predsednik Žak Širak (Jacques Chirac).

Mada su navedenu deklaraciju pratila neslaganja i to kada je premijer Velike Britanije (Toni Bler), u govoru pred saradnicima Ujedinjenog kraljevskog istra-

⁶ Predlog Ustava za Evropu (Constitution for Europe) usvojen je i potpisan u Rimu, 29. 10. 2004. godine. Tekst predloga u: Janjević Milutin (2005): *Ustav Evrope*, Službeni glasnik RS, Beograd.

⁷ U deklaraciji se navodi da EU mora imati sposobnost za autonomno delovanje, podržanu od uverljivih vojnih snaga, mehanizmima odlučivanja o njihovoj upotrebi i spremnošću da to i učini, da bi se odgovorilo na međunarodne krize. U istom dokumentu, takođe, navodi da Evropa ima potrebu za ojačanim oružanim snagama koje mogu brzo reagovati na nove rizike i koje su podržane jakom i konkurentnom evropskom vojnom industrijom i tehnologijom. <http://www.isac-fund.org/download/Evroatlantska%20revija%20-%20Analiza%20Srdjana%20Gligorijevica.pdf> (29. 10. 2014).

živačkog instituta (RUSI) marta 1999. godine, odbio mogućnost da se navedenom deklaracijom predviđa odvajanje vojnih kapaciteta u odnosu na strateškog partnera NATO. S druge strane, Francuska je isticala da je ostvareno evropsko jedinstvo i prokrčen značajan put u izgradnji EBOP, gde učestvuju sve članice Unije, što nije bio slučaj kada je u pitanju Velika Britanija. Bez obzira na određena razmimoilaženja u tumačenju Deklaracije, brojni politički autoriteti i analitičari smatraju da su Deklaracijom iz Sent Maloa postavljeni temelji budući ZBOP EU. Pored navedenog važno je napomenuti da je istom naloženo Savetu EU⁸ (Savetu za opšte poslove) da u što kraćem roku donese odgovarajuće odluke o transferu vojnih kapaciteta EU u nadležnost EBOP i da uspostavi potrebne vojno-bezbednosne strukture EU (organe i tela) za političko vođstvo, koordinaciju, planiranje i realizaciju zajedničkih akcija u okviru EBOP.

Kao moguća političko-vojna tela za realizaciju EBOP, nabrojani su:

- Savet za spoljne poslove (uključujući i prošireni format, sa ministrima odbrane)
- Političko-bezbednosni komitet
- Vojni komitet
- Vojni štab sa situacionim centrom
- Pomoćni organi i tela (Satelitski centar, Institut za strategijska istraživanja, i druga)

Prvi okvir institucionalne saradnje NATO i EU je Odluka ministara spoljnih poslova i odbrane članica NATO o pružanju podrške razvoju evropskim bezbednosnim odbrambenim interesima i korišćenju komandno-štabnih struktura NATO od strane EU u izvršavanju Petersburških zadataka⁹. Odluka je usvojena 3. juna 1996. godine u Berlinu, dokument poznat kao Berlinske odluke ili Berlinski sporazum. Berlinskim odlukama ministri članica NATO su po prvi put jasno iskazali podršku za razvoj bezbednosnih interesa EU unutar same Unije, uz jasno iskazano uverenje da će to doprineti izgradnji većih evropskih bezbednosnih sposobnosti i jačanju same EU. U drugom delu Odluke, što je i njena suština, ministri su ozvaničili raniju saglasnost (sa Samita NATO u Briselu

⁸ Wells Hill: *How Can ESDI Be Strengthened? The Proposals of the British Government and the Anglo-French St*, CICERO Foundation Press, No 5. 1999.

⁹ Osim preko NATO, u posleratnom periodu neke države EU ostvarivale su i dodatnu garanciju sopstvene bezbednosti preko Zapadnoevropske unije – WEU (Western European Union), iako ta institucija nije imala vojna sredstva na raspolaganju. Ipak, odražavajući novo strateško okruženje, posle završetka hladnog rata, WEU je juna 1992. godine formulisala takozvane Peterburške zadatke, u kojima bi seogle angažovati snage njenih članica:

* Humanitarni zadaci i zadaci spasavanja

* Zadaci očuvanja mira

* Borbeni zadaci u kriznom menadžmentu, uključujući i nametanje mira ([http://www.isac-fund.org/download/Evroatlantska%20revija%20-%20Analiza % 20 Srdjana % 20 Gligorijevica. pdf](http://www.isac-fund.org/download/Evroatlantska%20revija%20-%20Analiza%20%20Srdjana%20Gligorijevica.pdf). (29. 10. 2014).

1994), kojom se EU tretira kao ekvivalent NATO, pri čemu se EU omogućava pristup vojnim kapacitetima Alijanse za realizaciju Petersburških zadataka.

Prema odredbama Sporazuma, EU može koristiti deo infrastrukture i komandnih sistema NATO po jasno utvrđenim procedurama preuzimanja i vraćanja. Istovremeno je obostrano podržana inicijativa saveza da se uspostave redovne konsultacije između dve organizacije. Operacionalizacija se ogledala u tome da generalni sekretar NATO prisustvuje sastancima Saveta EU prilikom rasprava pitanja iz oblasti bezbednosti i razvoja evropskih vojnih sposobnosti, dok bi, s druge strane, predsedavajući Saveta EU prisustvovao sastancima kada se razmatraju pitanja koja se neposredno tiču evropske bezbednosti. Posebno su naglašene dopunske procedure kada EU koristi kapacitete NATO, a istima je predviđeno da se za vreme operacija predvođenih od strane EU, potrebno ljudstvo, štabovi, štabni elementi, jedinice i oprema Alijanse stavljaju pod komandu EU, dok se kapaciteti vazduhoplovnog transporta, sistemi za rano upozorenje, obaveštajne službe i sistemi komunikacija mogu koristiti za potrebe operacije, neprekidno pod kontrolom NATO.

Novi bezbednosni izazovi EU su zatekli nespremnom da odgovori bezbednosnim rizicima i pretnjama globalizovanog sveta. Težeći da ojača svoju ulogu u odnosima sa NATO, kod EU se javila i potreba da pored političke, ekonomske i diplomatske moći razvije kapacitete za jačanje vojne moći koje su do tada bile samo deklarativne. To je dovelo do niza novih sporazuma u EU na samitima u Kelnu i Helsinkiju 1999. godine kojima se jasnije označila uloga EU u oblasti odbrane. Samit u Kelnu je označio preokret u razvoju zajedničke spoljne i bezbednosne politike jer su se sve države složile da je neophodno da EU razvije sopstvene odbrambene i vojne kapacitete.

Dakle, u okviru zapažanja je važno istaći da je evropska bezbednosna i odbrambena politika deo (subpolitika) zajedničke spoljne i bezbednosne politike, nastala kao zajednički interes članica za jačanje autonomnih vojno bezbednosnih sposobnosti EU za upravljanje bezbednosnim krizama, u cilju njenog pouzdanijeg učešća u očuvanju evropske bezbednosti, značajnijeg doprinosa evropskoj odbrani (zajedno sa partnerima) i snažnije uloge i uticaja u međunarodnoj globalnoj bezbednosti. Drugim rečima, radi se o političko-bezbednosno-vojnom instrumentu EU, kojim se uređuje saradnja članica na uspostavljanju i izgradnji zajedničkih bezbednosnih sposobnosti u okviru Unije, koje će joj omogućiti: samostalniji odgovor na pretnje sopstvenoj (evropskoj) bezbednosti; značajniji doprinos i ulogu u kolektivnoj odbrani od spoljne pretnje evropskoj i evroatlantskoj bezbednosti; zaštitu evropskih interesa u svetu; snažniji uticaj i ulogu u očuvanja mira u svetu i učešće u zajedničkim mirovnim operacijama i upravljanju krizama sa saveznicima, i izvođenje operacija spašavanja i pružanje humanitarne pomoći u masovnim katastrofama izazvanim ljudskim ili prirodnim faktorom.

Međutim, za ZBOP se može reći da je tokom proteklih deset godina EU uspostavila neophodan zajednički politički okvir i razvila potrebne institucije, sredstva i instrumente kojima je postala istinski nezaobilazni stub evropske bezbednosti i da može biti pouzdan partner sa NATO. Samim tim ona predstavlja i značajan činilac šireg, svetskog mira i bezbednosti, pa stoga danas više niko ne dovodi u pitanje uspeh projekta ZBOP EU.

U kontekstu ranije iskazanog danas se bez sumnje može tvrditi da Evropska unija i SAD predstavljaju dva najznačajnija aktera u gotovo svim pitanjima međunarodnih odnosa. Mada partnerske odnose između navedenih aktera prate i povremene oscilacije i dileme, kada je u pitanju bezbednost, dolazi do promene ponašanja jedne od strana ceneći svaki potez kao u odnosu „prijatelja i neprijatelja“. Ova netrepeljivost se javlja povremeno, i to kada SAD insistira da EU može u potpunosti da preuzme vođenje mirovnih operacija na Balkanu, u Africi, kao i da podrži operacije upravljanja krizama koje predvode SAD i NATO u drugim regionima. Međutim, bez strateških kapaciteta koje poseduju NATO (SAD), EU je protumačena kao vojno nesposobna da se uključi u efikasno rešavanje kriza na način kako to izvodi NATO. Zato NATO i insistira da pomogne kompletiranju vojnih sposobnosti EU kako bi ista preuzela značajniju partnersku ulogu u borbi protiv terorizma, oružja za masovno uništavanje, pružanju pomoći u prirodnim katastrofama, humanitarnoj oblasti, i svim drugim elementima čime bi bila i jača transatlantska bezbednost. S druge strane, krajnji ishod kriza je bitno uticao na samu EU da preispita svoje buduće delovanje.

Imajući u vidu negativne efekte kriza, u svojoj novoj strategiji razvoja „Evropa 2020“¹⁰, Unija se više okreće ka unutra. U samoj strategiji ističe se da je u svetu današnjice, koji se menja, težnja da Evropska unija postane inteligentna, održiva i integrativna ekonomija. Evropska unija kao važan bezbednosni akter prezentuje njenu bezbednosnu i odbrambenu politiku, što je u krajnjem dovelo do sporazuma koji ističe da odgovornost za bezbednost Evrope ostaje u rukama NATO, dok istovremeno evropski saveznici jačaju institucionalne i praktične mehanizme za zajedničko vojno delovanje u operacijama, kao što je očuvanje mira, u kojima Alijansa kao celina nije uključena. Naime, da i to nije bilo dovoljno, stoji u činjenici nakon niza loše donesenih odluka koje su nastale kada je Evropa suočena sa neuspehom u toku rata na prostoru Balkana.

Oprez NATO na razvoj odbrambene politike EU doveo je do dileme da li će jačanje EU u oblasti odbrane značiti i jačanje NATO ili je to smanjenje uticaja NATO u Evropi kao garanta bezbednosti. Za EU je, pak, s druge strane, to bila druga vrsta dileme: „da li je razvoj ove politike odustajanje od EU kao mirovnog projekta?“ ili „neophodnost koja je uslovljena novim bezbednosnim izazovima i pretnjama?!“. U odnosu EU–NATO bilo je važno da ta inicijativa za stvaranje odbrambene politike EU ne umanjuje ulogu NATO, da nema diskriminacija

¹⁰ Justin Vaisse and Hans Kundnani (eds.) (2012): *European Foreign Policy Scorecard 2012*, European Council on Foreign Relations ECFR, London, January 2012, p. 10.

prema ne-EU članovima Alijanse i da ne dođe do dupliranja kapaciteta ove dve organizacije.

U praksi je to izgledalo drugačije u odnosu na ono što je proklamovano. Da i NATO ima dvostruki aršin ka politici EU, što stoji u činjenici da je vodeća članica SAD, do sada uvek uz pomoć Velike Britanije minirala evropsku bezbednosnu i odbrambenu politiku, i sam pokušaj EU da oformi samostalne bezbednosne kapacitete. Ovakvim pristupom NATO jasno teži da stavi do znanja EU da Unija bez NATO ne može. Stoga, NATO teži kooperativnijem pristupu u rešavanju problema, a osnovna inicijacija je bila rezultat nakon intervencije u Avganistanu. Poruka je bila: „Kada nam treba, svi učestvujete, ili tonete sami baveći se sobom!“ Ovakvim pristupom NATO tj. SAD od evropskih članica putem ucene zahteva aktivnije učešće u NATO operacijama po svaku cenu, navodeći kao razloge nejedinstvo svih članica EU. S druge strane, i vodeće zemlje EU imaju svoje razloge protiv: izbegavanje nerezonskog trošenja resursa i sredstava u angažovanju vojnih snaga. U konačnom, razvoj rivalstva ili prijateljstva krenuo je pažljivije no ikad. I sam razvoj relacijskih odnosa EU i NATO u okviru zajedničke bezbednosne odbrambene politike predstavljen je kao etapni proces jačanja saradnje. Prekretnica navedenih odnosa usledila je nakon Samita NATO održanog u Vašingtonu, kada je potvrđena podrška EU za operacije koje bi ona preduzela.

Na navedenom samitu su jasno definisane osetljive oblasti odnosa EU i NATO, kako bi se izbeglo nepotrebno dupliranje razvoja vojnih kapaciteta u EU i NATO i da se ugovorno obavezujućim sporazumima ojača međusobno partnerstvo kroz usaglašavanje zadataka dve organizacije u upravljanju krizama na evropskom prostoru. Poziv evropskim članicama od strane NATO na veće napore i ulaganja u razvoj vojnih sposobnosti Alijanse je i poziv i preporuka za osamostavljanje, što je u obostranom interesu jer je 21 država (od ukupno 28) članica obe organizacije.

U vidu razmatranja saradnje NATO i EU u okviru ZBOP EU, većina autora je saglasna da je ona otpočela uspostavljanjem Evropske bezbednosne i odbrambene politike (EBOP) (1999) i da od tada do danas podelu možemo svrstati u tri faze.

- Prvu fazu, od 1999. do 2003. godine, karakteriše „traženje i uspostavljanje jasnih i kompatibilnih metoda zajedničkog rada“. Ključni rezultati zajedničkog rada iz ovog perioda aktuelni su i danas.
- Druga faza, od 2003. do 2007. godine: donošenje Deklaracije o EBOP i Sporazum „Berlin plus“. Ovu fazu karakterišu prilično turbulentni odnosi, praćeni čak i određenim podelama, naročito u odnosu prema invaziji SAD na Irak.
- Treća faza traje od 2007. godine do danas. Ona predstavlja aktuelni period koji generalno karakteriše izbalansiran i konstruktivniji pristup sa obe strane. Ovo je posebno istaknuto nakon „arapskog proleća“ i krize u Libiji.

Međutim, jasna je poruka od strane američke administracije da, samo ako EU postane ozbiljan strateški partner SAD, ostvarila bi se značajnija saradnja i konačni izazov suverenosti. S druge strane, u oblasti bezbednosti, od strane država članica EU bila bi veća spoljnopolitička uloga. U suprotnom, bez koherentne EU, njene najveće članice bi samo mogle biti eventualno formalni igrači koji nemaju osnovnu sposobnost za samostalnije delovanje bez posredstva NATO. Navedeno preispitivanje odnosa i međuzavisnost poverenja između NATO i EU je naročito izraženo u strateškim preraspodelama – ustupanjima potencijala od strane NATO. Stoga i stoje navodi da primenom ZBOP i saradnjom sa NATO, EU uzima aktivniji pristup u razrešavanju problema u njenoj inicijalnoj fazi i promoviše uspješniji krizni menadžment i efikasniji način za rešavanje sporova i problema. Od vitalnog interesa je za članice oba kolektiviteta u budućnosti, da razumeju okolnosti u kojima egzistiraju i da uz iskreno poverenje mogu ostvariti interesnu deobu zasnovanu na zajedničkom vojno-civilnom angažovanju.

5. Operacionalizacija odnosa u saradnji NATO i EU u okviru ZBOP EU

Oružane snage koje EU ima na raspolaganju, uslovno, možemo razvrstati u dve kategorije: Snage za brzo reagovanje, često nazivane Evropske snage za brzo reagovanje (ESBR) i Borbene grupe EU. Kategorizacija vojnih snaga na raspolaganju EU, naročito kada se radi o snagama koje se deklarišu kao ESBR, zaista je diskutabilna. Nejasno definisanje oružanih snaga EU uslovlila je činjenica da se ne radi o stalnim snagama, izdvojenim i namenski uspostavljenim prvenstveno za potrebe EU. Postoji veliki raskorak između političkih želja i vojnih sposobnosti članica EU. Februara 2004. godine Francuska, Velika Britanija i Nemačka su zajednički predale nacrt kojim bi se razvile snage za brzo reagovanje EU – borbene grupe. Ostale članice EU su odobrile tu inicijativu juna 2004. godine.

Kada se definišu vojni kapaciteti na koje EU može da računa u upravljanju bezbednosnim krizama i za druge zadatke (operacije i misije), predviđeno je odredbama tačke 1 član 42 i tačke 1 član 43 Lisabonskog UEU: (a) komandno-štabne strukture, (b) vojne snage (pojedinačni nacionalni i multinacionalni vojni sastavi) i (v) agencije i infrastruktura u oblasti zajedničke bezbednosti i odbrane.

Generalno, osnovna karakteristika vojnih kapaciteta na raspolaganju EU je da su u „miru“ (vreme dezangažovanja) pretežno u nadležnosti nacionalnih vojnih vlasti, a tek po potrebi (zahtevu) od strane EU (po odluci o preduzimanju određene misije/operacije) stavljaju se u njenu nadležnost, odnosno, angažuju se u odgovarajućim misijama/operacijama pod vođstvom EU. Veći deo vojnih snaga koje članice stavljaju na raspolaganje EU jeste da imaju dvojnu namenu (neke i višestruku) – kao snage u NATO, u EU, za nacionalne zadatke odbrane i bezbednosti, a često i kao snage koje participiraju u operacijama tzv. koalicija

(koalicione snage). U pogledu prvenstva angažovanja snaga koje imaju više-struku namenu najčešće prvenstvo ima NATO.

U Evropskoj uniji se čine naponi da se utvrde i usvoje zajednički koncepti i doktrine upotrebe snaga, ali zbog komplikovanih procedura i već postojećih nacionalnih i NATO koncepta, usaglašavanje oko ovih dokumenata teče sporo. Do sada je usaglašen deo vojnih koncepta, i to: Vojni koncept brzog odgovora, 22. januara 2003. (Military Rapid Response Concept), Koncept borbenih grupa EU, 18. juna 2004/2. oktobara 2006. (EU Battle Group Concept), Koncept brzog odgovora pomorskih snaga, 15. novembra 2007. (Maritime Rapid Response Concept) i Koncept brzog odgovora vazduhoplovnih snaga, 21. decembra 2007. (Air Rapid Response Concept)¹¹.

Zasigurno je da se najveća pažnja posvećuje borbenim grupama EU koje se predstavljaju kao visokoobučena vojna formacija EU i definišu kao „minimalno delotvoran, kredibilan, brzo razmestiv, koherentan paket snaga sposoban za izvođenje samostalnih operacija ili inicijalnih faza većih operacija“.¹² Koncept borbenih grupa je dostigao inicijalnu operativnu sposobnost januara 2005. godine.¹³ To znači da je od tada EU imala jednu borbenu grupu u gotovosti za izvršenje dodeljenih misija i zadataka. Puna operativna sposobnost je dostignuta dve godine kasnije, što znači da je EU bila u mogućnost da angažuje paralelno dve borbene grupe u različitim regionima. Borbena grupa je u osnovi jedinica ranga bataljona, zasnovana na principu združenih rodova. U sastav borbene grupe ulaze i elementi borbene i logističke podrške. Brojno stanje je od 1500 do 2500 ljudi, mogu se rasporediti na udaljenosti do 6000 km od Brisela i održive su u periodu do 30 dana, s tim da se taj period može produžiti adekvatnim snabdevanjem i rotacijom ljudstva do 120 dana. Važno je istaći i da se, u zavisnosti od specifičnih zahteva misije, BG može ojačati pomorskim, vazduhoplovnim, logističkim ili elementom specijalnih snaga. Sveukupno, ovi elementi sačinjavaju „paket snaga“.

U početku borbene grupe EU su bile namenjene za angažovanje nakon formalnog zahteva UN, prvenstveno za izvođenje takozvanih operacija premošćavanja ili u ulozi snaga za početno angažovanje.¹⁴ Međutim, obim njihovih zadataka se proširio na autonomne operacije brzog reagovanja i samostalne operacije za rešavanje kriza manjeg obima. Koncept borbene grupe naglašava da bi jedinice trebalo da budu u stanju da izvršavaju čitav niz operacija u skladu sa zada-

¹¹ Institut za strategijska istraživanja, Sektor za politiku odbrane Ministarstvo odbrane, *Bezbednosni i odbrambeni aspekti priključenja republike Srbije Evropskoj uniji*, Medija centar „Odbrana“, Beograd, 2014, 115-116.

¹² Hatzigeorgopoulos Myrto (2012): „The Role of EU Battlegroups in European Defence“, *European Security Review*, 2012, 1.

¹³ Bešlin Jelena, Krivokapić Jovan, Milutinović Milan (2011): *Borbene grupe Evropske unije – pojmovnik*, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd, 3.

¹⁴ Hatzigeorgopoulos Myrto (2012): „The Role of EU Battlegroups in European Defence“, *European Security Review*, June 2012, 2.

cima identifikovanim u Strategiji evropske bezbednosti. To podrazumeva oblast od humanitarnih i operacija nametanja mira do upravljanja krizom, pomoći reformi sektora bezbednosti i stabilizacije nakon konflikta.

Borbene grupe nacionalnog ili višenacionalnog tipa predstavljaju snage uglavnom iz država članica EU, a moguće je i da države koje nisu članice EU doprinose svojim snagama formiranju borbene grupe. Odgovornost za dostizanje operativne spremnosti za izvršenje zadataka leži na državama koje obezbeđuju snage za sastav borbene grupe, a posebno na vodećoj državi u borbene grupe ako se govori o višenacionalnim borbenim grupama. Države koje formiraju borbene grupe su odgovorne za planiranje, pripremu, obuku i sertifikaciju, kao i da stave BG na raspolaganje EU u periodu od 6 meseci. Vodeća nacija je odgovorna za obezbeđivanje operativne komande i dostizanje zahtevanih vojnih sposobnosti. U slučaju angažovanja borbene grupe operativni komandant preuzima odgovornost za kompletan „paket snaga“. Odlučujuće kriterijume operativne sposobnosti borbene grupe čine interoperabilnost i vojna efikasnost. Kriterijumi sertifikacije operativnih sposobnosti su zasnovani na NATO standardima. Takođe, nacije koje obezbeđuju snage su odgovorne za sertifikaciju jedinica, dok je vodeća nacija odgovorna za sertifikaciju čitave borbene grupe. Kroz ciljeve i zadatke koje realizuju snage EU u multinacionalnim operacijama, može se razmatrati i vojni element EU čiji međurelacijski odnos sa Alijansom definisan u Strateškom konceptu NATO 2010.

Na Samitu NATO u Lisabonu, 19. novembra 2010. godine, usvojen je novi Strategijski koncept NATO, pod radnim naslovom „Aktivan angažman, moderna odbrana“ (Active engagement, Modern Defence)¹⁵. Novi koncept NATO ne unosi radikalne promene već se njime revitalizuje osnovna uloga Saveza – kolektivna odbrana. Samim tim se jasnije definišu obaveze u prevenciji kriza – ma gde one izbijale, ako bi se procenilo da mogu da ugroze bezbednost članica i, takođe, revitalizuje bezbednosna saradnja NATO – ojačavanjem postojećih i uspostavljanjem novih partnerstava sa državama i organizacijama širom sveta. Iz ovog pristupa, prilično se jasno nazire namera Alijanse da utvrdi svoju poziciju centralne vojno-bezbednosne organizacije u mreži globalne bezbednosti, koja bi nastajala postepeno kroz globalno širenje partnerstva NATO sa državama i drugim međunarodnim organizacijama.

Što se tiče evropske bezbednosti, novim konceptom se potvrđuje da ona ostaje u fokusu NATO odgovornosti i da je EU ključni partner. Takođe, Savez i dalje ostaje temelj evroatlantske zajednice bezbednosti i osnovna institucionalna veza u oblasti bezbednosti i odbrane između SAD i EU. S aspekta vojnog nastupa NATO, novi strategijski koncept ima nešto „blažu“ interpretaciju i ostavlja značajan prostor za uključivanje i drugih subjekata i drugih sredstava u rešavanju kriza. Ipak, u pogledu vojnih sposobnosti, vrlo jasno insistira na jača-

¹⁵ Strategijski koncept NATO, Active engagement, Modern Defence, <http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts68580.htm> (29. 10. 2014).

nju ekspedicionih sposobnosti vojnih snaga – za angažovanje bilo gde i bilo kad, ako zatreba.

Dakle, novi Stratejski koncept od članica i Alijanse kao celine traži odlučnost, jedinstvo, solidarnost i snagu u rešavanju bezbednosnih kriza, u svim njihovim fazama i ma gde se pojavile, ukoliko bi mogle da ugroze bezbednost članica i NATO kao celine.

Da su promene bile neophodne i da je bilo neophodno povećanje odgovornosti i kapaciteta u oblasti bezbednosti i odbrane evropskih saveznika, doprinosi i težnja NATO za poboljšanje strateškog bezbednosnog okruženja. Velika podrška data je razvoju evropskog bezbednosnog i odbrambenog identiteta u okviru Alijanse, koja će učiniti dostupnim njena sredstva i sposobnosti za operacije pod vođstvom Unije. Novim Strateškim konceptom NATO iz 2010. godine jača se potreba za ponovnim definisanjem strateških smernica koje su obeležene neizvesnim ishodom angažovanja u Avganistanu, različitim stavovima evropskih saveznika i SAD oko ravnomerne podele tereta i rizika u operacijama, kao i različitim viđenjima razvoja zajedničkog evropskog identiteta u oblasti odbrane. Tek je deklaracijom sa samita NATO u Strazburu i Kelnu 2009. godine generalni sekretar NATO Anders Fog Rasmusen dobio od šefova država i vlada zadatak da oformi grupu eksperata sa ciljem razvoja novog strateškog koncepta NATO.

Novim strateškim konceptom bezbednosno okruženje Alijanse je viđeno kao prostor mira, gde je verovatnoća pretnji konvencionalnim oružjem na teritorije država članica NATO procenjena kao mala. Ipak, napomenuto je da ne treba ignorisati činjenicu da mnoge države u svetu poseduju značajne i moderne vojne sposobnosti sa posebnim osvrtnom na širenje balističkih raketa, širenje nuklearnog naoružanja i drugog oružja za masovno uništenje, terorizam i ekstremizam, aktivnosti ilegalne trgovine oružjem, narkoticima i ljudima, učestali sajber napadi na vladine institucije, nedostaci ključnih životnih resursa, uključujući zdravstvene rizike, klimatske promene, oskudicu vode i sve veću potrebu za energentima. Odgovarajući na pomenute pretnje, a u sklopu primene strategije kolektivne odbrane, Strateškim konceptom 2010. reafirmisan je značaj člana 5 Vašingtonskog sporazuma, kojim se potvrđuje da glavni cilj NATO u budućnosti ostaje odbrana država članica.

Kao i prethodni, novi Strateški koncept je ponovio da se krize i konflikti izvan granica NATO definišu kao direktna pretnja po bezbednost stanovništva i teritorija država-članica. NATO je potvrdio i nameru da bezbednost u budućnosti ostvaruje putem sprečavanja i upravljanja krizama, stabilizacijom postkonfliktnih situacija i pružanjem podrške prilikom obnove. Na osnovu naučenih lekcija i iskustava iz NATO operacija, posebno u Avganistanu i na Zapadnom Balkanu, prepoznata je potreba za daljim razvojem sveobuhvatnog političkog, civilnog i vojnog pristupa kada je reč o izgradnji sposobnosti koje su neophodne za upravljanje krizama. Alijansa će biti aktivno angažovana sa drugim međunarodnim činiocima u periodima pre, za vreme i nakon okončanja krize, na

izradi zajedničke analize, planiranja i sprovođenja aktivnosti na terenu, čime će se obezbediti veća koherentnost i delotvornost ukupnih međunarodnih napora.

U cilju povećanja stepena međunarodne bezbednosti kroz saradnju, Strateški koncept 2010. predviđa angažovanje u tri oblasti: kontrola naoružanja, razoružanje i neširenje, politika „otvorenih vrata“ i partnerstva.

Alijansa je potvrdila opredeljenje da bezbednost treba osigurati sa najmanjim mogućim stepenom snaga. Proširenje NATO bivšim državama Varšavskog pakta nakon završetka hladnog rata, umnogome je povećalo bezbednost država Alijanse. Imajući u vidu da je u određenom broju država članica primećan „zamor od proširenja“, prouzrokovan bojazni da član 5 Vašingtonskog ugovora ne izgubi na značaju zbog prijema novih članica, novi Strateški koncept još jednom potvrđuje odluku da vrata za članstvo u NATO ostaju u potpunosti otvorena za sve demokratske države u Evropi.

Ovaj dokument iznosi da je najbolji način za unapređivanje bezbednosti evroatlantskog regiona uspostavljanje široke mreže partnerskih odnosa sa državama i organizacijama širom sveta. Partnerstva predstavljaju konkretan i veoma cenjen doprinos uspehu osnovnih zadataka NATO. Ove odnose NATO će poboljšati kroz primenu fleksibilnih formata saradnje, kao što su: razvoj političkog dijaloga i praktične saradnje sa svim državama i organizacijama radi dostizanja mira u međunarodnim odnosima; započinjanje konsultacija sa partnerskim državama o bezbednosnim pitanjima od zajedničkog interesa; povećanje uloge operativnih partnera u oblikovanju strategija i odluka vezanih za misije pod vođstvom NATO u kojima oni učestvuju, kao i dalji razvoj postojećih partnerstava uz očuvanje njihovih posebnih karakteristika.

U skladu sa rastućim uticajem EU u pogledu razvoja njenih snaga za odbranu i bezbednost, Alijansa smatra da aktivna i efikasna EU u velikoj meri doprinosi bezbednosti evroatlantskog regiona. NATO i EU mogu i treba da imaju komplementarne uloge u očuvanju međunarodnog mira i bezbednosti. S obzirom na veliki broj država koje su članice obe organizacije, Strateški koncept preporučuje dalje jačanje strateškog partnerstva zasnovanog na međusobnoj otvorenosti, transparentosti i punom uvažavanju autonomije i institucionalnog integriteta obe organizacije. Napominjući da Savet evroatlantskog partnerstva tj. Partnerstvo za mir zauzima centralno mesto u realizaciji vizije o celovitoj Evropi kao prostoru slobode i mira, razvoj prijateljskih i odnosa saradnje sa državama učesnicama Mediteranskog dijaloga i Istanbulske inicijative za saradnju predstavljaju trajno opredeljenje država Alijanse. Strateškim konceptom definisane su smernice:

- unapređivanje konsultacija i praktične vojne saradnje sa partnerima u Savetu evroatlantskog partnerstva;
- nastavak i dalji razvoj partnerskih odnosa sa Ukrajinom i Gruzijom u okviru Komisije NATO–Ukrajina i Komisije NATO–Gruzija;

- olakšavanje evroatlantskih integracija Zapadnog Balkana, sa ciljem obezbeđenja trajnog mira i stabilnosti zasnovanih na demokratskim vrednostima, regionalnoj saradnji i dobrosusedskim odnosima;
- produbljivanje saradnje sa sadašnjim članicama Mediteranskog dijaloga i otvorenost za uključivanje i drugih država iz regiona u rad ove inicijative;
- razvoj dubljeg partnerstva u oblasti bezbednosti sa partnerima iz regiona Zaliva i spremnost za prihvatanje novih partnera u Istanbulsku inicijativu za saradnju.

U teškim finansijskim uslovima prouzrokovanim svetskom krizom, države članice NATO su se susrele sa znatno manjim izdvajanjima iz nacionalnih budžeta za sistem odbrane. Time je i sama Alijansa Strateškim pregledom 2010. definisala smernice u cilju određivanja resursa odbrane koji će u svim uslovima obezbediti zahtevanu efikasnost. Iz navedenih smernica izdvajaju se tri najvažnija zadatka: obezbeđivanje najveće moguće koherentnosti u planiranju odbrane kako bi se smanjilo nepotrebno dupliranje radi ekonomičnosti, što treba da predstavlja izraz solidarnosti u racionalizaciji resursa; poboljšanje metoda rada i postizanje maksimalne efikasnosti.

6. Zaključak

Evropska unija u sprovođenju svoje bezbednosne politike će biti usmerena ka postizanje kompromisa i konzistentnosti među svojim članicama i ka ostvarivanju partnerstva sa drugima državama i međunarodnim organizacijama. Vreme i resursi posvećeni istočnom i južnom susedstvu, kao i način na koji se Unija nosi sa problemima u „svom dvorištu“, biće test kredibiliteta njene spoljne politike. Ukratko, Evropa sada ima drugu šansu. Pritom ne treba zaboraviti da je integracija proces i da će dublje promene zahtevati izvesno vreme.

Daljim institucionalnim razvojem, EU teži razvoju mehanizama za rešavanje problema u njenoj inicijalnoj fazi. Stoga, Unija nastoji da onemogući dalju eskalaciju krize po principu „iniciranja i nametanja političkog rešenja, a zatim da kroz institucije obezbedi ekonomsku isplativost“.

Formiranje evropskih snaga predstavljalo je polaznu osnovu za angažovanje, iako iste nisu bile u mogućnosti da se angažuju samostalno bez vodeće članice NATO (SAD) zbog neposjedovanja strateškog vazdušnog transporta. Međutim, Unija se novim strateškim dokumentima i partnerstvom sa NATO opredelila za značajnije angažovanje vojnih i civilnih potencijala radi ostvarivanja većeg uticaja na očuvanje mira i bezbednosti u regionu i svetu. Kada se uzmu u obzir vojni potencijali za angažovanje u kriznim područjima koje poseduju najmoć-

nije države članice Evropske unije, nameće se zaključak da su isti efikasniji i veći u odnosu na deklarisanu snagu samog saveza.

Početak saradnje EU u bezbednosti sa NATO bio je donekle konfuzan i neko vreme je tekao prilično sporo zbog nedeklarisanja vodećih članica Unije, da EU treba da bude samostalni subjekt evropske bezbednosti i odbrane. Uspostavom sopstvenog političkog okvira u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP) stvari su postale sasvim drugačije. Naime, EU je kroz poverilački odnos sa Alijansom izbegla razgraničenje sa NATO u bezbedonosnom smislu, predstavljajući se za partnera, a ne „vazala“. Stoga će i buduća saradnja EU i NATO biti usmerena na razvoj osetljivih, povremeno protivurečnih odnosa sa složenom međuzavisnošću dva kolektiviteta, uz stalni nadzor i suprematiju od strane NATO. U tom smislu, centralizacija postojećih i uspostavljanje novih zajedničkih vojnih i civilnih kapaciteta (na bilateralnoj i multilateralnoj osnovi) vidi se kao najracionalniji i najefikasniji put jačanja sposobnosti EU kao uspešan odgovor na bezbednosne izazove novog vremena.

Literatura

- Bešlin Jelena, Krivokapić Jovan, Milutinović Milan (2009): *Borbene grupe Evropske unije – pojmovnik*, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd
- Institut za strategijska istraživanja Sektor za politiku odbrane Ministarstvo odbrane (2014): *Bezbednosni i odbrambeni aspekti priključenja republike Srbije Evropskoj uniji*, Medija centar „Odbrana“, Beograd
- Đurđević Lukić S. (2010): „Deset godina Evropske politike bezbednosti i odbrane i promene ustanovljenje Lisabonskim sporazumom“, *Vojno delo*, 4/2010, Beograd
- Strategija evropske bezbednosti „Bezbedna Evropa u boljem svetu“, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, Beograd, 2003
- Council Decision of 26 July 2010 establishing the organisation and functioning of the European External Action Service (2010/427/EU), Official Journal of the European Union L 201/30, 3 August 2010
- Giegerich B. (2006): „European Security and Strategic Culture“, National Responses to the EU's Security and Defence Policy, Nomos, Baden Baden
- Hatzigeorgopoulos Myrt (2012): „The Role of EU Battlegroups in European Defence“, *European Security Review*, June 2012
- Missiroli B. A. (2002): „Turkey and EU/NATO Cooperation“, Security Dialogue No 33.
- Vaisse Justin, Kundnani Hans (eds.) (2012): *European Foreign Policy Scorecard 2012*, European Council on Foreign Relations ECFR, London, January 2012

- Wells H. (1999): *How Can ESDI Be Strengthened?*, The Proposals of the British Government and the Anglo-French St.- Malo Initiative, CICERO Paper No 5. CICERO Foundation Press
- Strategijski koncept NATO, Active engagement, Modern Defence, <http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts/68580.htm> (29. 10. 2014)
- Gligorijević Srđan (2014): „Bezbednosna saradnja EU i NATO“, <http://www.isac-fund.org/download/Evroatlantska%20revija%20-%20Analiza%20Srdjana%20Gligorijevica.pdf>. (29. 10. 2014)
- http://www.nato.int/cps/natolive/topics_49217.htm (29. 10. 2014)
- Zajednička spoljna i bezbednosna politika, http://europa.eu/pol/cfsp/index_en.htm (29. 10. 2014)

Rad primljen: 2. februar 2015.
Odobren za štampu: 5. maj 2015.

Paper received: February 2nd, 2015
Approved for publication: May 5th, 2015

Hatidza Beriša, PhD

National defense School department of Strategy

Military Academy, Belgrade

COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY OF THE EUROPEAN UNION AND NATO

S u m m a r y

The paper presents the structural analysis of cooperation collectivity NATO and the EU, who are the guarantors of foreign security policy in the region and in the world. In this regard, it outlines the hypothetical discourse in the EU's relations with NATO, the United States, that have marked the start of the independence of each individual battle in terms of security. Stand-alone approach, reflecting the credibility of each individual collectivity, ultimately lead to a reduction of investment potential. It starts by considering a presentation of possible options on the reflection of the relations between the EU and NATO that the „fine-tuning” proclaims the need for integration and pragmatic and rational manner, accepted by the political and economic realities in achieving interests. In this paper, the intention of the data on CSDP and critical analysis of relations between the EU and NATO and the presentation of the most significant agreements between the two collectives, help bridge the gap in the division of political interest and commitment of its leading members.

Key words: EU, NATO integration, indent, security, defense policy